

Наша Слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 52 (1515) 30 СНЕЖНЯ 2020 г.

З НОВЫМ 2021 годам!

Будаваць новую Беларусь на Евангеллі

заклікаў мітрапаліт Тадэвуш Кандрусевіч падчас святой імшы на
Свята Божага Нараджэння 25 снежня ў Чырвоным касцёле
ў Менску

Вялікую радасць адчувалі вернікі ў гэты дзень, бо духоўны айцец, адзін з галоўных маральных аўтарытэтаў у краіне, вярнуўся да сваіх дзяцей.

Усе прысутныя вернікі гарача прывіталі яго несіхаючымі апладысмантамі.

- Сёння, калі я перасёк мяжу, машына спынілася, я стаў на калені, маліўся з удзячнасцю Богу за вяртанне і пацалаваў зямлю, - распавёў іерарх. - Я нарадзіўся на гэтай зямлі і пакліканы служыць ёй. Бацькаўшчыну нельга выкінуць з сэрца!

- У нас няма АМОН-у, няма танкаў, няма самалётаў, але ў нас ёсць Евангелле, - сказаў мітрапаліт Тадэвуш перад пачаткам службы. - І мы будзем будаваць новую Беларусь на Евангеллі, - прамовіў святар.

- Нечаканыя выклікі, якія выпалі на долю свету і нашай краіны, якія паказалі крохкасць сучаснага сусветнага парадку і яго ўразлівасць, агалілі духоўныя праблемы сучаснага чалавека, - сказаў іерарх. - Ён даверыў сябе не Богу, але самому сабе,

свайму інтэлекту, развіццю навукі, тэхналогіі, культуры. Эпідэмія паказала, што гэтага занадта мала, бо мікраскапічных памераў вірус пачаў супрацьстаяць магутным гэтага свету і паставіў іх на калені.

Каронавірус змяніў прывычны ўклад жыцця сучаснага свету і прымусіў задумацца над тым, якое месца на зямлі і ў гісторыі чалавецтва займаюць Бог і чалавек.

- Складаная грамадска-палітычная сітуацыя ў нашай краіне, якая стала новым выклікам, таксама заклікае нас звярнуць большую ўвагу на Бога і захаванне Божага закону, - дадаў арцыбіскуп. - Наколькі іншымі былі б наша Бацькаўшчына і нашае жыццё, калі б мы жылі згодна з законам любові да Бога і бліжняга! Калі б узаемна ўмелі прабачаць адзін аднаму! Калі б, будучы рознымі, былі аб'яднанымі клопатам пра агульнае дабро!

- Нам сёння патрэбна вакцина Ласкі Божай праз Езуса Хрыста, - сказаў на заканчэнне мітрапаліт Тадэвуш Кандрусевіч.

- Радасць наша мае сёння асаблівую паўнату, - адзначыў ксёндз Уладзіслаў Завальнюк. - Яднаемся ў малітве і ідзём за нашым пастырам. Жадаю ўсім радасных, поўных Ласкі Божай свят, шчаслівага і спрыяльнага Новага года!

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

Віншаванне ад старшыні ТБМ

Паважаныя сябры!

Пакрысе адыходзіць у гісторыю 2020 год. Ад самага пачатку, зважаючы на тое, што гэта высакосны год, мы былі гатовы да неспадзяванак і розных не вельмі пазітыўных рэчаў. Тым не менш імкнуліся захаваць аптымістычны настрой, спадзяваліся на лепшае, працавалі і верылі ў тое, што зможам самі зладзіць сваё жыццё найлепшым чынам.

2020 год прынёс нам шмат расчаравання.

Новая пандэмія, якая абрынулася на ўвесь свет і зачепіла кожную краіну, дагэтуль забірае нашых родных, блізкіх і сяброў. Нас прывучаюць аддаляцца адзін ад аднаго, закрывацца і трымаць дыстанцыю.

Чарговая прэзідэнцкая кампанія 2020 г. узрушыла ўвесь беларускі народ. Зноў былі вялікія спадзяванні, што яе вынікі прывядуць да значных палітычных зменаў і паспрыяюць развіццю нашай краіны ў дэмакратычным кірунку, каб кожны беларус адчуваў сябе часткай грамадства і быў здольны уплываць на прыняцце рашэнняў. На жаль, нягледзячы на ўсе намаганні і ахвяры, пакуль што светлая будучыня чарговы раз для нас адсоўваецца на няпэўны час.

І ўсё ж прыгадаю словы класіка: "Ночка цёмная на свеце вечно не пануе..."

Здаўна ў святочныя калядныя дні наша народ марыў і загадваў жаданне на прыход святла і цяпла, на добры ўраджай, на дабрабыт. Будзем верныя нашым лепшым традыцыям, будзем працаваць дзеля нашай мары, дзеля таго, каб Беларусь урэшце стала краінай для жыцця.

Я віншую ўсіх вас з традыцыйнымі зімовымі святамі - Днём Божага нараджэння і Новым годам. Жадаю вам найперш добрага здароўя, радасці і ўпэўненасці ў нашай сіле. Няхай гаючая сіла сонца, якая павялічваецца з кожным днём і набірае моц, уліецца ў кожнае сэрца беларусаў і дапаможа адолець усе перашкоды, прагоніць цемру і выведзе нас на добры шлях.

Старшыня ТБМ Алена Анісім.

Заява Сойму Партыі БНФ у абарону нацыянальнай сімволікі

19 снежня 2020 г.

г. Менск

У беларусаў з глыбіні вякоў і да цяперашняга часу герб Пагоня ды бел-чырвона-белы сцяг былі, ёсць і заўсёды будуць найбольш важнымі нацыянальнымі сімваламі, сімваламі свабоды, годнасці, незалежнасці Радзімы, народнага абуджэння і нацыянальнага адраджэння.

Гэты факт яскрава засведчылі шматсоттысячныя дэманстрацыі гэтага года ў Менску і незлічоныя шэсці ды мітынгі з дзясяткамі тысячаў удзельнікаў па ўсёй Беларусі пад бел-чырвона-белымі сцягамі, тысячы бел-чырвона-белых сцягоў у дамах і кватэрах беларусаў, упрыгожаныя ў нацыянальных бел-чырвона-белых колерах двары і кварталы.

Нашыя нацыянальныя сімвалы маюць багатую, годную, велічную гісторыю. Многія стагоддзі пад Пагоняй і бел-чырвона-белым сцягам нашыя продкі баранілі краіну, перамагалі ў бітвах і войнах, будавалі, стваралі, развівалі нашу культуру і навуку.

Змаганне за свабоду і незалежнасць паўстанцаў Тадэвуша Касцюшкі ды Кастуся Каліноўскага, герояў Слуцкага Збройнага Чыну было асвечанае нашымі нацыянальнымі сімваламі, Пагоняй і бел-чырвона-белым сцягам, а іх самаахвярнасць зрабіла Пагоню і бел-чырвона-белы сцяг яшчэ больш значнымі і каштоўнымі.

Менавіта бел-чырвона-белы сцяг ды Пагоня сталіся афіцыйнымі сімваламі Беларускай Народнай Рэспублікі, калі ў 1918 годзе народ Беларусі абвясціў незалежнасць нашай Бацькаўшчыны ды аднавіў дзяржаўнасць нашай нацыі, што зрабіла магчымым і існаванне сучаснай Рэспублікі Беларусь.

Спробы камуністычнай савецкай, а пасля прыходу да ўлады Аляксандра Лукашэнкі і цяперашняй афіцыйнай прапаганды, ачарніць і дыскрэдытаваць нацыянальную сімволіку фактам дазволу на яе выкарыстанне ў акупаванай нацыстамі Беларусі падчас Другой сусветнай вайны, прыраўняць яе да фашыстоўскай ды нацысцкай сімволікі, з'яўляюцца цалкам хлуслівымі, брыдкімі і нахабнымі, супярэчаць фактам ды самі будуць якраз паводле метадаў ды запаветаў аднаго з ідэолагаў нацызму ды стваральніка хлуслівай злачыннай гітлераўскай прапаганды Ёзафа Гебеляса.

Тым больш недарэчнымі і абсурднымі выглядаюць гэтыя афіцыйнай прапаганды ды аб неабходнасці забароны бел-чырвона-белага сцяга як сімволікі, што выкарыстоўвалася калабарантамі ў часе II сусветнай вайны, што цяперашні расейскі трыкалёр, які актыўна ды абсалютна бесперашкодна выкарыстоўваюць у Беларусі не толькі амбасада, прадстаўніцтвы ды грамадзяне РФ, але і асобныя беларускія грамадзяне, а нярэдка і супрацоўнікі беларускіх дзяржаўных органаў, у тым ліку МУС ды МА, вельмі шырока выкарыстоўваюцца расейскімі вайсковымі фармаваннямі, што ваявалі на баку і пад камандваннем нацысцкай Нямеччыны.

Пад бел-чырвона-белым сцягам адбывалася і нацыянальнае адраджэнне ды аднаўленне Беларускай дзяржаўнасці ў 90-х гадах мінулага стагоддзя. Пагоня і бел-чырвона-белы сцяг былі дзяржаўнымі сімваламі Рэспублікі Беларусь з 1991 па 1995 год. Па іроніі лёсу, Аляксандар Лукашэнка стаў першым Прэзідэнтам нашай дзяржавы і прымаў прысягу менавіта пад бел-чырвона-белым сцягам. Але і свой першы "рэферэндум", дзеля правядзення якога былі

злачынна збітыя народныя дэпутаты Беларусі з фракцыі БНФ проста ў зале паседжанняў Вярхоўнага Савета, ён скіраваў супраць нацыянальнай сімволікі.

Ворагі беларушчыны знішчалі нацыянальныя сімвалы і беларускую мову, каб знішчыць свабоду і годнасць нашага народа, каб зламаць волю да адстойвання свайго права "людзьмі звацца". Бо і ў 90-х, і ў 2000-х, і цяпер, у 2020-м, ва ўсю моц - на адстойванне сваіх свабодаў, каштоўнасцяў ды інтарэсаў народ Беларусі выходзіць пад нацыянальнымі бел-чырвона-белымі сцягамі.

Асабліва вар'яцкімі формы, метады і маштабы змагання дзяржаўнага апарата з бел-чырвона-белай сімволікай становяцца цяпер. МНС, камунальшчыкі, міліцыя, адміністрацыя школах ды іншых устаноў, афіцыйная прапаганда - усе магчымыя сродкі кінуты дзяржаўнай машынай на змаганне з бел-чырвона-белымі сцягамі, стужкамі, парасонамі, вопраткай, бялізнай, снегавікамі, шлагбаўмамі.

За бел-чырвона-белы сцяг і ў вокнах сваіх кватэраў беларусаў абвінавачваюць у несанкцыянаваных масавых мерапрыемствах ды караюць штрафамі ды арыштамі.

Раман Бандарэнка, які выйшаў ва ўласны двор высветліць, на якой падставе невядомыя ў масках зразаюць белыя ды чырвоныя стужкі, якімі жыхары ўпрыгожылі свой двор, быў забіты.

У афіцыйнай прапагандзе ўсё больш настойліва гучаць гэтыя аб неабходнасці забароны бел-чырвона-белага сцяга.

Партыя БНФ выказвае рашучы пратэст супраць усіх спробаў забараніць або абмежаваць выкарыстанне гістарычнай нацыянальнай бел-чырвона-белай сімволікі, а таксама супраць намаганняў дыскрэдытаваць бел-чырвона-белы сцяг ды герб Пагоня.

Партыя БНФ патрабуе спыніць пераслед беларусаў за выкарыстанне бел-чырвона-белай сімволікі ў сваіх дамах, кватэрах, аўтамабілях, дварах.

Партыя БНФ разглядае ўсе праявы ціску рэжыму на нацыянальную сімволіку як пераслед беларусаў па нацыянальнай прыкмеце, скіраваны на пазбаўленне беларускага народа праяваў нацыянальнай ідэнтычнасці.

Партыя БНФ нагадвае беларусам, што таксама важнай праявай нацыянальнай ідэнтычнасці і сімвалам патрыятызму з'яўляецца нашая родная беларуская мова, і заклікае ўсіх грамадзян пашыраць выкарыстанне беларускай мовы ва ўсіх сферах ужывання, у тым ліку ў стасунках з дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі, а таксама ініцыяваць і патрабаваць стварэнне беларускамоўных групаў і пляняў у навучальных установах розных узроўняў.

Немагчыма забараніць Пагоню і бел-чырвона-белы сцяг, як немагчыма забараніць праўду і прагу да жыцця. Штучнае ніколі не пераможа сапраўднае, мёртвае ніколі не пераможа жывое.

З нашымі святымі нацыянальнымі сімваламі - сіла нашага народа, які абудзіўся, вера і надзея, мужнасць і салідарнасць беларусаў у гэтыя месяцы, слава і веліч нашых продкаў, Божае дабраславенне.

Бел-чырвона-белы сцяг і Пагоня - сімвалы нашай перамогі, якую няздольныя прадухіліць ніякія сілы цемры, гвалту ды хлусні.

Жыве Беларусь!

Сталін не баяўся бел-чырвона белай гамы

У 1944 годзе з нагоды вызвалення Беларусі меліся выпусціць медаль. Мастакі Гаўрыленка, Гямбіцкі, Гусева і інш. падрыхтавалі эскізы. Многія, як па замове або змове, выканалі стужку медала ў бел-чырвоных колерах, а ўзор Гаўрыленкі (верхні) амаль паўтарае бел-чырвона-белы сцяг. Медаль чамусьці не выпусцілі, але і, каб мастакоў рэпрасавалі за ўзор стужкі, чуваць не было. Сталін адэкватна ўспрымаў беларускія нацыянальныя колеры, ніякіх калабарантаў за імі не бачыў.

Наш кар.

Хто галоўны вораг беларускіх уладаў?

Назіраючы за падзеямі, якія сёння адбываюцца ў краіне, складаецца ўражанне, што такім ворагам з'яўляецца бела-чырвона-белы сцяг - БЧБ-сцяг. Яму аб'яўлена сапраўдная вайна. Яго аўтакранамі здымаюць з высотных дамоў, спілоўваюць дрэвы на якіх ён вісіць, высыкаюць з лёду, звязьць са сквераў лаўкі, размаляваныя пад сцяг, штрафуюць людзей, што вывешваюць яго на сваіх гаўбцах, знішчаюць нават бела-чырвоныя стужкі, штрафуюць і садзяць на содні тых, хто на сваім адзенні і парасонах мае гэтыя колеры. Здаецца, хутка дабяруцца і да дзяржаўных сцягоў, на якіх прысутнічае беларускі арнамент у бела-чырвоным колеры. Усім відавочна абсурднасць гэтага.

З кожным днём барацьба з ім узмацняецца. Сёння ён на вышэйшым узроўні абвешчаны нацысцкім сімвалам. Каб пераканаць беларускі народ у гэтым, пачалі скарыстоўваць так званыя дыялогавыя пляцоўкі. Першая з іх у нашым раёне прысвячалася абмеркаванню змен у дзейную Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь. Другая, што адбылася 17 снежня, была прысвечана тэме экстрэмізму, нацызму і БЧБ-сцягу. На яе былі запрошаны сябры Каардынацыйнай рады грамадскіх аб'яднанняў, палітычных партый і прафарганізацый. У дыялогу прынялі ўдзел кіраўнікі мясцовай улады, дэпутат ПП НС па нашай акрузе і ў якасці "цяжкой артылерыі" - тройчы дэпутат НС докт. гіст. навук Марзалюк І.А.

Дык вось, ніякага дыялогу не адбылося, а быў маналог вышэйназванага дэпутата. Ён вельмі эманациянальна працягаў двухгадзінную лекцыю па азначанай тэме. Выступілі, задалі пытанні ўсяго каля пяці прысутных, якіх ён пастаянна перапыняў. Адказы зацягваў, часта паўтараючы тое, што выказваў у лекцыі. Паседжанне цягнулася каля чатырох гадзін без перапынку. Галоўную ўвагу свайго выступу ён засяродзіў на выкарыстанні БЧБ-сцяга ў часы Вялікай Айчыннай вайны беларускімі калабарантамі, якіх называў падонкамі, шваллю, здраднікамі, правёўшы паралель з сённяшнімі дэманстрантамі, паказаўшы іх генетычную сувязь з імі. Пры гэтым, доктар навук распавёў нам, што вокліч "Жыве Беларусь!" нашы нацысты перанялі з фашысцкага "Хайль Гітлер!". Вось так!? Хаця свае воклічы калабаранты пасылалі краіне, а не нейкаму свайму лідару. Гэта па-першае, а па-другое, доктару гістарычных навук не пашкодзіла б ведаць, што аўтарам воклічу з'яўляецца Я. Купала.

Мяркую, што падобныя "дыялогі" будуць адбывацца па ўсёй краіне. Галоўная іх мэта адцягнуць увагу беларусаў ад сапраўдных прычын цяперашняга палітычнага крызісу і звесці да барацьбы супраць БЧБ-сцяга, а то і ўвогуле супраць белага і чырвонага колеру, што ў выніку можа прывесці нават да дэфіцыту тканіны і ўсяго, што мае белы і чырвоны колер.

Сябар ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"
С. Бародзіч,
Асіповічы.

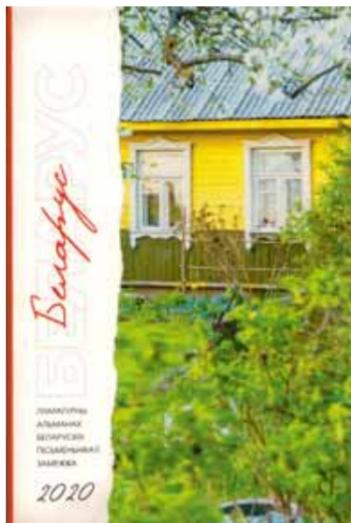

“Беларус” - 2020

У Нью-Ёрку выйшаў 13-ты том Літаратурнага альманаха беларускіх пісьменнікаў замежжа “Беларус”. У фаліянце за 2020 год - 486 старонак. Заснавальнік і выдавец - Марат Клакоцкі.

У альманаху - аўтары з усяго беларускага і не толькі, свету, ад Беларосточчыны да Іспаніі і Канады: АБЛАЖЭЙ Алег, БОРТНІК Вячаслаў, ВОРАНАЎ Віталь, ГРЫГАЛЬЧЫК Пятрусь, ДАВЫДЗЕНКА Зміцер, ЖВАЛІКОЎСКІ Юрась, ЗАЙКА Віталь, ЗЯНОН, КАБАНАВА Святлана, КАВАЛЕЎСКІ Віктар, КРАЖОВА Марына, КУХАРЧУК Валеры, ЛАПАТКА Якуб, ЛІЯКУМОВІЧ Цімох, МАРЦІНІШ ДУШ РЭЙШ Ванда, МУРЗЭНАК Пётра, ПАЗЬНЯК Галіна, ПАНІЗЬНІК Сяргей, ПАЎЛІЎ Алег, ПРАНЦЭВІЧ Анатоль, СНАРСКАЯ Іна, СОКАЛАЎ-ВОЮШ Сяргжук, ТАРАНОВІЧ Аляксандр, ХАДАРЭНКА Ірына, ХАЦКЕВІЧ Аляксандр, ШАМЕЦЬКА Юрась, ШЧУР Макс, ЭСПІНОСА РУІЗ Анхэля, ЯКІМОВІЧ Валянціна.

Асобную цікавасць у томе выклікае п’еса ЗЯНОНА “Акупацыя”. Воляй лёсу дзейныя персанажы п’есы - “любімыя” героі сённяшняга беларускага тэлебачання: Іван Ермачэнка - старшыня “Самапомачы”, Вацлаў Іваноўскі - старшыня Менскай га-

радской управы, Анатоль Комар - старшыня Менскай гарадской управы, Вітаўт Тумаш, Антон Адамовіч, Юльян Саковіч - старшыня Менскай гарадской паліцыі, Усевалад Родзька, Пётра Шашкель, Барыс Рагуля, Міхась Рагуля, Франц Кушал, Наталля Арсеннева, Уладзімір Гуцька-Дудзіцкі, Міхась Вітушка і іншыя.

Аўтар ва ўступе абяцае быць па-максимуму праўдзівым і не ісці ўслед за міфамі і ацэнкамі НКВД, чаго і чытачам зычыць...

Наш кар.

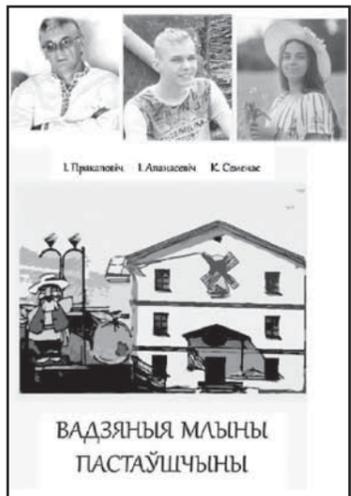
“Вадзяныя млыны Пастаўшчыны”

На днях атрымаў па пошце падарунак - кнігу “Вадзяныя млыны Пастаўшчыны”. Яе аўтары: настаўнік географіі і астраноміі вышэйшай катэгорыі Ігар Пракаповіч і яго таленавітыя вучні 10 класа Пастаўскай гімназіі: Іван Апанасевіч і Кацярына Семенас. Выданне мае наклад 50 асобнікаў і аздоблена добрымі фотаздымкамі краявідаў, млыноў і дакументаў... Кніга ўяўляе сабой падрабязны даведнік па вадзяных млынах Пастаўшчыны, які ўкладзены ўдзельнікамі краязнаўчага гуртка “Terra incognita” Пастаўскай гімназіі на аснове экспедыцыйных даследаванняў, архіўных і літаратурных крыніц.

Выданне будзе вельмі карыснае ўсім, хто цікавіцца культурай сваіх родных мясцін, а таксама тым, хто займаецца даследчай, адукацыйнай і асветніцкай дзейнасцю: навучоўцам, настаўнікам, бібліятэкарам, экскурсаводам і краязнаўцам. Кнігу яшчэ магчыма набыць у аўтараў.

Аляксей Шалахоўскі,
гісторык культуры.

Ігар Пракаповіч, настаўнік географіі і астраноміі вышэйшай катэгорыі Пастаўскай гімназіі. Выдатнік адукацыі. Сябар Саюза пісьменнікаў Беларусі, Вучонага савета беларускага географічнага таварыства, рэспубліканскай Рады Беларускага фонду культуры. Пераможца Віцебскага абласнога конкурсу “Настаўнік года-95” рэспубліканскага конкурсу Таварыства беларускай школы “Беларускі настаўнік года - 2009”, лаўрэат звання “Чалавек года Віцебшчыны - 2009”, лаўрэат літаратурнай прэміі імя У. Каратке-

віча (2015), лаўрэат прэміі Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы здольных навучэнцаў і студэнтаў (2016). Аўтар каля 60 краязнаўчых, пражытных і паэтычных кніг.

Іван Апанасевіч, вучань 10 класа Пастаўскай гімназіі. Пераможца раённых алімпіяд па фізіцы і матэматыцы, прызёр раённага конкурсу даследчых работ “Эўрыка” па матэматыцы. Закончыў музычную школу па класе баяна, удзельнік узорнага духавога аркестра (іграе на саксафоне). Самастойна вывучыў мовы web-праграмавання і напісаў сайт з інтэрактыўнай картай. У вольны час захапляецца рыбалкай, фатаграфіяй.

Кацярына Семенас, вучаніца 10 класа Пастаўскай гімназіі. Пераможца раённых алімпіяд на беларускай мове, удзельніца раённай алімпіяды па англійскай мове і пераможца раённых конкурсаў даследчых работ “Глорыя” па англійскай мове. Захапляецца музыкай і роварнымі вандровакмі па роднай Пастаўшчыне і па Мядзельшчыне. Піша вершы і выконвае песні, іграе на гітары.

“Пакласці вышэй адзін камень на карысць Радзімы нашай...”

У віры грамадска-палітычных падзей незаўважна мінулі ўгодкі знакавай постаці - Франца Савіча. Без перабольшвання будзе сказана, што гэта папярэднік Каліноўскага, а можа, ягона асоба значна маштабней, як мыслыра.

Франц (Францішак) Андрэвіч Савіч нарадзіўся ў 1815 годзе ў сям’і ўніяцкага святара, які меў прыход у вёсцы Вяляцічы, што на Піншчыне. Паспяхова скончыў Пінскае павятовае вучылішча і паступіў у Віленскую медыка-хірургічную акадэмію.

“З дзяцінства, колькі сябе памятаю, мае мары былі аб свабодзе, аб Радзіме. Усе мы іх мець павінны, бо атрымалі з малаком маці, бо песня, якую спявалі ля нашых калысак, так гучала, бо дзеям старыя пра гэта распавядалі...” - з нататкаў дзеяча.

Савіча адрознівала не толькі цяга да ведаў, неардынарнасць мыслення, але і строгаць у паводзінах. Яму было агідна назіраць, як здавалася б, будучыня нацыі - студэнты, марнуюць процьму часу на гулянку і п’янкі. Ён катэгарычна асуджаў такія паводзіны: *“Ці змяніўся дух моладзі... Сталі штодзённасцю п’янкі, гульні, распуста”*. Студэнцтва для Франца праходзіць у пакутах. Ён задаецца глыбокімі пытаннямі і старанна шукае адказ, неабякава да лёсу Айчыны, якая запала ў “летаргічны сон” пад кайданамі дынастыі Раманавых: *“Але што я магу дзеля маёй Радзімы зрабіць - сам без прытулку, без усялякай свабоды, ва ўбогім стане? Сэрца маё адказвала: Хрыстос не нарадзіўся ні на троне, ні ў палацы, а ў галечы, у стаіні на сене, усё жыццё быў убогі, хоць панаваў і пануе на зямлі і на небе. І сказаў вучням сваім: “Хто хоча ісці за мной, няхай адрачыцца ад усяго, возьме крыж свой і ідзе за мной”. Такія думкі пераканалі мяне, што, маючы такую волю, я магу быць карысны братам і пакласці вышэй адзін камень на карысць Радзімы нашай...”*. Такі лёс мыслыра - блукаць у пустыні пытанняў і знайсці крыніцу адказу. Знайдзі тую формулу, той сэнс, які б дапамагаў яго суайчыннікам мацавацца і не задавацца, ісці наперад і не спыняцца ў сваім развіцці.

“Увесь час я працаваў над сабой, чэрпаў навуку з кніжак і жыцця, казаў сам сабе не аднойчы: маючы душу і свабоду, ад Бога дадзеную, ніяк яе змяніць нельга, бо гэта б супярэчыла дасканаласці Стваральніка, Святой кнізе...”

У 1836 годзе Савіч разам з паплечнікамі стварыў “Дэмакратычнае таварыства”. Авангард падпольнай арганізацыі складалі студэнты, каля 60 чалавек. Таварыства распаўсюджвала дзейнасць далёка па-за Вільняй, філіі меліся на Гарадзеншчыне і Меншчыне, для камунікацыі выкарыстоўваліся псеўданімы і паролі.

Мемарыяльны помнік Савічу ў родных Вяляцічах, здымак Міколы Кузіча, 2016 г.

Франц Савіч, малюнак Алены Гаеўскай, Менск, 2014 год.

Дзякуючы развіццю сеткі структур, колькасць чальцоў “Дэмакратычнага таварыства” неўзабаве дасягнула сотняў. Яны ставілі за мэту барацьбу з беззаконнем, дапамогу бяздольным, выхаванне ў моладзі высокіх маральных прынцыпаў. Выступалі за вызваленне сялян і надзяленне іх зямлёй. Франц Савіч, акрамя функцый старшыні таварыства, выконваў таксама абавязкі скарбніка і сакратара, напісаў статут арганізацыі - “Прынцыпы дэмакратызму”. Дакумент прадугледжваў дасягненне сацыяльнай справядлівасці, павягі сярод народаў, талерантнасці, развіццё інстытута правоў чалавека. Рэалізоўваць ідэі планавалася рэвалюцыйным шляхам. Акрамя статута, арганізацыя брала на ўзбраенне пракламацыі, што пісаў Савіч, сярод якіх: *“Заўвагі аб маральнай вайне народа з дэспатызмам або, якое наша становішча, і што ў наш час рабіць людзям сумленнем”*. (...) *“Будзем гартаваць дух, працаваць да канца жыцця! Хто ведае, дзе і як прызначана нам памерці? Магчыма, не адзін з нас памрэ ад рукі ката! Але хай і смерць яго будзе працягам барацьбы за свабоду! І з вышынні шыбеніцы, як з вышынні трона, павінен заклікаць: паўстаньце, народы! Паўстаньце ў імя растаптаных правоў чалавека! Вось кароткі нарыс барацьбы, якую вядзе Еўропа і якую трэба нам весці з дэспатызмам... Ведаем, што велізарныя будынкі будаваліся з малых цаглін, няхай жа кожны з нас падрытуе сваю цагліну і пакладзе яе на сваё месца, не пытаючыся пра заканчэнне справы. Бяздзейныя людзі, людзі слабадушныя, у апраўданне бяздзейнасці кажучь, што ім няма чаго рабіць...”* - урывак з пракламацыі. Для дасягнення поспеху ў рэалізацыі задач і падрыхтоўкі вызваленчага паўстання “Дэмакратычнае таварыства” мела партнёрскія сувязі з шэрагам падпольных арганізацый: “Садружнасць польскага народа” Шымона Канарскага, арганізацыя Брыно і Навіцкага ў Гарадзенскай губерні, “Жаночы саюз” на Вальні. Усе яны імкнуліся вярнуць

страчаныя свабоды пасля падзелу Рэчы Паспалітай. Расейская ўлада рабіла ўсё, каб больш не дапусціць паўтарэння падзей 1830-1831 гадоў. Пасля першага вызвольнага паўстання народаў былой Рэчы Паспалітай махавік рэпрэсіў набіраў абароты. Русіфікацыя, павялічыўся кантынгент расейскіх войскаў, вялася барацьба з усім нацыянальным. Пад удар царызму патрапілі яркія прадстаўнікі інтэлігенцыі, рамеснікі і шляхта. Ліквідавалі Віленскі ўніверсітэт, забаранілі ўніяцтва ды адмянілі Статут ВКЛ. Улетку 1838 года дзейнасць “Дэмакратычнага таварыства” была згорнута, некаторых актывістаў высачылі, частка з’ехала ў эміграцыю альбо ўтліб Расейскай імперыі, каб згубіцца на яе бязмежных прасторах. Савіч трапіў у нявольніцтва, дзе вытрымаў чарговае выпрабаванне. У вязніцы яго замардавалі настолькі, што гатовы быў прыняць цяжкі грэх - самагубства. Савіч катавалі да самага прысуду, які вынеслі ў лютым 1839 года. Доўгія месяцы карнікі спрабавалі выбіць яўкі і паролі, каб выявіць усё падполле, але не атрымаўся. Дапытваў мыслыра князь Трубяцкі, у метадах не саромеўся: *“... цягаў за валасы, біў кулаком у твар, валіў на падлогу, таптаў і мясіў нагамі, пакуль я не сыходзіў крывёю”*. Нягледзячы на катаванні, Савіч разгледзеў сутнасць князя-ката: *“Быў гэта чалавек нізкі, худы, чорны, з набеглымі крывёю вочкамі, вераломны, хітры; ён то, як ліс, то зноў, як сабака, кусае; з чорнай душою, а сумленне яшчэ больш чорнае, без літасці, з сэрцам, у якім ніякіх шляхетных пачуццяў ніколі не было”*. Па выніку суда Савіча саслалі жаўнерам на Каўказ. Ён неаднаразова ўцякаў. Аднойчы інсценіраваў самагубства, але быў злоўлены і два гады прасядзеў у турме, пасля яго зноў адправілі ў войска. Увесну 1844 года зрабіў чарговую спробу ўцэкаў, і яна аказалася паспяховай. З чарнігаўскага батальёна ўнтранай аховы, дзе служыў памочнікам фельчара, рухаўся да мяжы. Паплечнікі вырабілі і перадалі яму падрабленыя дакументы. Пакінуць

Украіну так і не змог. У 1845 годзе Франц Савіч вывіхнуў нагу і вырашыў затрымацца ў бліжэйшым мястэчку, якім аказаўся Янушполь (цяпер гэта ў Жытомірскай вобласці Украіны). Тады ў ваколіцах Янушполя панавала эпідэмія халеры. Савіч, як лекар па адукацыі, пачаў дапамагаць людзям і сам стаў ахвярай хваробы. Незадоўга да смерці паспеў перадаць паплечнікам мемуары.

Пятро Савіч,
Беларускае Радыё
Рацыя.

БЕЛАРУСКА-АФГАНСКІЯ ПАРАЛЕЛІ

29 снежня - чарговая гадавіна ўводу войскаў СССР у Афганістан. Сёння бачацца некаторыя аналогіі, гістарычныя паралелі, пэўнае падабенства паміж Рэспублікай Беларусь і тагачаснай Дэмакратычнай Рэспублікай Афганістан.

У 1979 годзе Савецкі Саюз умяшаўся ва ўнутраныя справы ДРА. Былі ўведзены войскі для "аказання садзейнічання афганскаму народу ў адбіцці ўзброенай агрэсіі з боку Афганістану. Кіраўніка краіны Хафізулу Аміна забілі і замест яго паставілі Бабрака Кармала. Аміну не даравалі самавольнае, без адабрэння кіраўніцтва СССР, забойства папярэдняга кіраўніка Афганістану Нур Мухамеда Таракі. Рэжым у Афганістане не памяняўся. Як быў недэмакратычны і прасавецкі, так і застаўся. Памянялася першая асоба рэжыму.

Сёлета Расея, правапераемніца СССР, у чарговы раз умяшалася ва ўнутраныя справы Беларусі. Расея як ніколі актыўна ўключылася ў так званыя "выбары" прэзідэнта нашай краіны не для таго, каб усталяваць у нас дэмакратыю і ўмацаваць суверэнітэт Беларусі, а каб аслабіць дзяржаву Беларусь, яшчэ мацней прывязаць да Расейскай імперыі і "рускага свету", замяніць свавольніка Лукашэнку на другога свайго стаўленіка - газпрамаўскага банкіра Бабарыку. Уладзімір Уладзіміравіч пакрыўдзіўся, што Лукашэнка ў снежні 2019 года не падпісаў так званую "31-ю дарожную карту", якая прадугледжвае стварэнне наднацыянальных органаў (агульны парламент Беларусі і Расеі, агульны прэзідэнт і інш.), уводзіць агульную валюту і адзінага эмісійнага цэнтра.

Але! Здарылася нечаканае і для бабарыкінскай каманды і яе маскоўскіх лялькаводаў, і для самога беларускага кіраўніка. Пасля бойні 9-12 жніўня беларусы паўсталі супраць Лукашэнкі. У такой сітуацыі пакрыўдзіўся, што Лукашэнка ў снежні 2019 года не падпісаў так званую "31-ю дарожную карту", якая прадугледжвае стварэнне наднацыянальных органаў (агульны парламент Беларусі і Расеі, агульны прэзідэнт і інш.), уводзіць агульную валюту і адзінага эмісійнага цэнтра.

Але! Здарылася нечаканае і для бабарыкінскай каманды і яе маскоўскіх лялькаводаў, і для самога беларускага кіраўніка. Пасля бойні 9-12 жніўня беларусы паўсталі супраць Лукашэнкі. У такой сітуацыі пакрыўдзіўся, што Лукашэнка ў снежні 2019 года не падпісаў так званую "31-ю дарожную карту", якая прадугледжвае стварэнне наднацыянальных органаў (агульны парламент Беларусі і Расеі, агульны прэзідэнт і інш.), уводзіць агульную валюту і адзінага эмісійнага цэнтра.

Пасля 9 жніўня 2020 года кіраўнікі Беларусі і Расеі расказваюць сваім грамадзянам "казкі" пра абарону цэласці і суверэнітэту Афганістану перад пагрозаю знешняй агрэсіі з боку Пакістана і ЗША.

Пасля 9 жніўня 2020 года кіраўнікі Беларусі і Расеі расказваюць сваім грамадзянам "казкі" пра абарону цэласці і суверэнітэту Беларусі перад пагрозаю знешняй агрэсіі з боку Польшчы і НАТА. Адно, цяпер да прамоў ваеннай інтэрвенцыі справа (пакуль) не дайшла. "Інтэрнацыянальная" дапамога Расеі беларускаму народу на сёння аналагічна той, якую СССР аказваў афганскаму рэжыму да ўводу Савецкай Арміі 29 снежня 1979 года (дарадчыкі, журналісты-прапагандысты, узбраенне і нападгатовы расейская нацыянальная гвардыя і армія).

41 год таму Амін, перакананы сталініст, сябар і верны саюзнік Савецкага Саюза, паплаціўся галавою за сваё свавольства. Невядома, які лёс накіраваны Лукашэнку. Адно добра вядома! Плян і імперскай Расеі праглынуць Беларусь (з Лукашэнкам ці без яго) не памяняліся!

Найважнейшая задача беларусаў сёння - захаваць нашу дзяржаўную незалежнасць да таго часу, пакуль Расея не стане на шлях дэмакратычнага развіцця альбо калі там здарыцца нешта такое, што прымусіць расейскую ўладу заняцца сваімі ўласнымі праблемамі, а яшчэ лепей - праблемамі сваіх грамадзян, каб ёй (расейскай уладзе) было не да Беларусі. Перакананы, пасля гэтага ў Беларусі непазбежна пачнуцца дэмакратычныя пераўтварэнні.

Не - "рускаму свету"! Жыве Беларусь!
Міхась Варанец,
ветэран баявых дзеянняў на тэрыторыі Афганістану ў складзе Савецкай Арміі, г. Слонім.

Вынікі старшынства Германіі ў Радзе ЕС: "Зробім Еўропу мацней. Разам"

Старшынства Германіі ў Радзе ЕС праходзіла пад знакам барацьбы з пандэміяй каронавіруса. Аднак ЕС дасягнуў вырашальнага пасоўвання і па іншых найважнейшых кірунках, прадэманстравашы салідарнасць краін-чальцоў паміж сабой і іх згуртаванасць у дзеяннях, накіраваных за межы Саюза.

Барацьба з пандэміяй COVID-19

ЕС згуртавана дзейнічае ў барацьбе супраць COVID-19: у тым ліку дзякуючы шматлікім еўрапейскім навукоўцам і еўрапейскім даследаванням у рэкордныя тэрміны была распрацавана вакцына, ажыццэўлены яе закупкі і дастаўка. Хуткім часам у ЕС пачнецца вакцынацыя супраць каронавіруса. Ва ўсіх грамадзян ЕС у агляднай будучыні будзе магчыма атрымаць прышчэпку, што стане вырашальным крокам па пераадоленні пандэміі.

Доўгатэрміновы бюджэт і фонд аднаўлення "Next Generation EU"

Пасля доўгіх перамоў і на аснове прапановы Германіі і Францыі ЕС дасягнуў дамоўленасці па пакеце, які складаецца з так званага доўгатэрміновага фінансавага плану, г.зн. бюджэту, разлічанага на некалькі гадоў, і фонду аднаўлення, закліканага зноў зрабіць Еўропу моцнай пасля пандэміі каронавіруса. Фонд аднаўлення "Next Generation EU" налічвае 750 мільярд еўра і ўяўляе сабою новы механізм, прызначаны для хуткага аказання дапамогі грамадзянам ЕС. Ён разлічаны першым чынам на краіны, асабліва пацярпелыя ад наступстваў пандэміі. Акрамя таго, прыняты доўгатэрміновы бюджэт на найблізкія сем гадоў у памеры 1,07 трыльёна еўра. Адмыслова ўвага ў ім было нададзена павелічэнню асігнаванняў на ахову здароўя, абарону клімату, укараненне лічбавых тэхналогій і моладзевы абмен.

Умацаванне прынцыпу вяршэнства права

Вяршэнства права - гэта аснова супольнасці каштоўнасцяў, якім з'яўляецца ЕС, які абараняе свабоды і правы грамадзян. Таму ў перыяд свайго старшынства Германія ініцыя-

вала ў Радзе ЕС новы дыялог паміж краінамі-чальцамі на тэму вяршэнства права. Яго мэта - умацаваць агульнае разуменне прынцыпу вяршэнства права ў ЕС пасродкам адкрытага абмену.

Еўрапейскі суверэнітэт

Германія выступае за ўмацаванне дэз-зольнасці і вырашальнага ўплыву ЕС у такіх сферах, як бяспека, тэхналогіі і лічбавізацыя, гандлёвая і валютная палітыка. ЕС канцэнтруе свае высілкі і менавіта на вонкавым вектары дзейнічае разам, таму што ва ўмовах канкурэнцыі буйных дзяржаў асобныя нацыянальныя дзяржавы ўжо не ў стане вызначальным чынам уплываць на глабальны светалад. У вобласці палітыкі бяспекі Германія ў перыяд свайго старшынства ў Радзе ЕС прапанавала ўсталяваць свайго роду "стратэгічны кампас": краіны-чальцы ЕС на падставе аналізу пагроз ажыццяўляюць мэтанакіраваны абмен па пытаннях бяспекі і абароны і вызначаюць агульны кірунак дзеянняў.

ЕС - лідар у вобласці абароны клімату

Еўропа захоўвае свае перадавыя пазіцыі ў тым ліку ў вобласці абароны клімату: да 2030 года ЕС плануе скараціць свае выкіды CO₂ на 55%, а да 2050 года мы намерваемся зрабіць Еўропу першым кантынентам з нулявым узроўнем эмісій у атмасферу, што наносіць шкоду клімату. Падчас свайго старшынства ў Радзе ЕС Германія паспяхова дамаглася замацавання гэтых мэтаў у рамках еўрапейскага Закона пра клімат.

За правы чалавека і рашэнне канфлікту

ЕС стварыў новы палітычны механізм для барацьбы супраць такіх найсур'езных парушэнняў праў чалавека, як катаванні, рабства ці сістэматычны сэксуальны гвалт: пры дапамозе рэжыму санкцый за парушэнні праў чалавека ЕС зараз можа ўводзіць забароны на ўезд супраць фізічных асоб ці замарожваць іх актывы. У коле краін-чальцоў ЕС Германія займала асабліва актыўную пазіцыю па пытанні прыняцця дадзенага механізму.

Глабальнае партнёрства і тройка краін-старшынстваў

Мультилатэралізм, дэмакратыя, адкрыты гандаль як агульны кампас - ЕС умацоўвае свае сувязі з важнымі рэгіёнамі. Стратэгічнае партнёрства злучае сёння ЕС і краіны паўднёва-усходняй Азіі, якія ўваходзяць у АСЕАН. Германія нарошчвае сваю дзейнасць у Інда-Ціхаакіянскім рэгіёне, Лацінскай Амерыцы і ў Карыбскім басейне. Сумесныя мэты: абарона клімату, біязнастайнасць, устойлівае гаспадаранне, лічбавізацыя, якая кіруецца агульнымі каштоўнасцямі. У адрас ЗША ЕС выступіў з новай прапановай, мэты якога - "New Deal" з урадам Джо Байдена, умацаванне глабальнага парадку, які засноўваецца на правілах, і аднаўленне трансатлантычнага партнёрства.

Партугалія і Славенія - партнёры па тройцы краін-старшынстваў

Пераемнасць асабліва важная тады, калі перад ЕС стаяць маштабныя задачы. Незалежна ад таго, якая краіна займае пост старшыні ў Радзе ЕС: палітычны пошук рашэнняў па такіх важных тэмах, як вяршэнства права, міграцыя ці абарона клімату, павінен працягвацца бесперапынна. Не ўсе рэформы можна завяршыць у шасцімесячны тэрмін. Таму на працягу 18 месяцаў Германія падтрымлівае і будзе падтрымліваць асабліва цеснае супрацоўніцтва з Партугаліяй і Славеніяй, якія зоймуць пост старшыні ў Радзе ЕС пасля Германіі.

Паводле СМІ.

ВЭБІНАР ДЛЯ ТЫХ, ХТО ШУКАЕ НОВЫЯ ВЕДЫ

ў сферы бізнесу і не толькі

Заходзь на www.sseriga.edu/webinars і даведайся болей

SIA Stockholm School of Economics in Riga
Рыга, Латвія

Леанід Лаўрэш

Надзеі і расчараванні протаіерэя Антона Сасноўскага

(Заканчэнне. Пачатак у папярэднім нумары.)

Антон Сасноўскі ў лістападзе 1822 г. быў прызначаны віца-старшынём Берасцейскай кансісторыі. У тым жа 1822 г. урад выдаў пастанову аб выкананні папярэдніх загадаў па ўзмацненні нагляду за побытам і ладам жыцця манахаў, аб закрыцці манастыроў, аб недапушчэнні ў базільянскі ордэн рыма-католікаў і г. д.

У 1822 г. з навуковай камандзіроўкі ў Еўропу вярнуўся прафесар Міхал Баброўскі, які сярод іншага даследаваў і сучасны стан грэка-каталіцкіх цэркваў у Еўропе і заўважыў іх добрае становішча: адукаваныя святары, народныя школы, выкананне ўсходніх абрадаў. Сустрэчу прафесара ў Кляшчэлях апісаў Пляцід Янкоўскі:

"У 1822 годзе, падчас вакацыі, мой бацька, адпраўляючыся на храмавае свята ў м. Кляшчэлі, нагадзіўся ўзяць мяне з сабою. Я не памятаў сябе ад радасці. Не таму толькі, што ў гэты дзень у м. Кляшчэлі быў вялікі збор народа, прывабленага ўрачыстым набажэнствам і стройнымі спевамі шматлікай тамтэйшых школ; і не таму нават, што Кляшчэльскі сад па сваёй прасторы і навуковым дагледзе мясцовым парахам (Сасноўскім - Л. Л.) на справядлівасці лічыўся першым і, пэўна, адзіным у цэлай епархіі, бо ў ім, акрамя выдатных гатункаў плодowych дрэў, знаходзіліся і вінаград, і персікі, і абрыкосы. ... У запрашальным лісце, ... ад Кляшчэльскага протаіерэя, было сказана, што ён чакае ... гося, нашага знакамітага вандруніка, які вярнуўся нарэчце з-за мяжы і сваім прыездом ашчаслівіў радзіму ...

- Хто ён, татачка, - спытаў я, - гэты ваяжор, і як яго клічуць?

- Прафесар Баброўскі.

- Пэўна, такі ж вучоны прафесар, як і наш айцец, які сустракаў лацінскаю гаворкай князя-апекуна?

- Вось знайшоў параўнанне!

Куды ж вашай вучэльні, хоць яна і на ступені гімназіі - да ўніверсітэта! А гэта прафесар універсітэта!

- Няўжо ж накітамі нашага айца-прэфекта?

- Куды ты са сваім айцом-прэфектам! Прафесар універсітэта, кажучы табе!

- Значыць, татачка, ён падобны да нашага айца-рэктара? Далей гэтай прыступкі я не заходзіў нават ва ўяўленні. Наш рэктар з'яўляўся толькі аднойчы на год, падчас публічнага іспыту: заезджыў у горад няіначай, як у карэце ... і ў дзень яго імянін ніколі не было ўрокаў.

... праз некалькі хвілін да ганка пад'ехаў бедны воз, запрэжаны парай худых коней, які, відавочна, яшчэ ўчора працаваў у полі.

... царква даўно ўжо не ўмяшчала багамольцаў ... Гэтым разам прапаведнік прыцягнуў агульную ўвагу сваім выглядам. Ён з'явіўся ў нябачаных дагэтуль у тутэйшых мясцінах атрыбутах доктара багаслоўя, г. з. у аксамітным пунсовым, абрамленым залатым галуном і махрамі, так званым муцэце і ў такім жа чатырохугольным барэце.

У 1822 г. нават Баброўскі прапаноўваў дзеля рэформы царквы звярнуцца да ўрада, але разумеў ён значна больш за іншых: "Урад, як мы дакладна ведаем, гатовы дапамагчы і без сумнення дапаможа кліру, але для поспеху мы павінны адкласці ў бок нашы дробязныя сваркі, злучыць свае сілы і неаслабна клапаціцца пра адукацыю нашага кліра. Я аднак не прыхільнік скасавання галоўных базільянскіх манастыроў, наадварот, стаю за іх захаванне: манаства ў

царкве неабходна, без яго наш расцярушаны, прыгнечаны беднасцю клір, падобны трыснягу, які хістае вецер. Аднак, манастыры, неаднаведныя свайму прызначэнню ... могуць і павінны быць зачынены". Гэтую думку пра клір, як хісткі трыснёг праз шмат гадоў Міхал Баброўскі яшчэ раз паўтарыць ў пісьме да Віктара Басяцкага.

Антон Сасноўскі быў прызначаны на пасаду віца-афіцыяла кансісторыі і ў лістападзе 1822 г. выехаў з Кляшчэлі ў Жыровічы. На пасадзе віца-афіцыяла кансісторыі святар шмат займаецца гісторыяй уніяцкай царквы. З мэтай барацьбы з базільянамі ён збірае і аналізуе старыя царкоўныя дакументы. "Атрымаў многа новых актаў, якія шмат што тлумачыць гісторыю нашай царквы. Некаторыя акты перадам у капітул для захавання", - пісаў ён архіепіскапу Янкоўскаму 28 лістапада 1824 г.

Пры канцы 1825 г. Антон Сасноўскі прызначаны афіцыялам Віленскай мітрапалітай кансісторыі. Кватэра, у якой ён павінен пасяліцца, была здадзена на палову года ў арэнду, і таму Сасноўскі часова жыў у свайго сына Платона. "Я патрапіў сюды ў дурны час, і мяне чакаюць вялікія цяжкасці, паўсюдна бяспладдзе і праблемы", - пісаў ён. У іншым пісьме ад 12 снежня 1825 г. ён адзначаў: "Як і ў Берасцейскай епархіі гэтак і тут, мяне цікавіць бездапаможнае становішча нашага кліру. ... зараз спадзяванні на ордэн паменшыліся, аднак са мною ваююць віленскія базільяне і давалі мяне да таго, што я павінен шукаць падтрымкі не толькі ў калегіі, але і ў самога міністра".

Яшчэ ў верасні 1824 г. А. Сасноўскі напісаў праект "Аб сродках паляпшэння асветы ўніяцкага духавенства". На пачатку праекта аўтар кажа пра недастатковую адукацыю белага і чорнага духавенства, да таго ж сярод белага духавенства, акрамя недахопу адукацыі, пануе галеча. Базільянскі ордэн у дрэнным стане: у яго дрэнная сістэма адукацыі, дрэннае кіраванне і выкарыстанне фондушоў. Сярод святароў шмат людзей без адукацыі, бедных, не маючых, акрамя святарства, іншых крыніц для жыцця. Потым ён піша пра неабходнасць рэформы ордэна базільянаў і пра захоп імі царкоўных фондушоў. Паказвае, што ў 1626 г. на Кобрынскім саборы было вырашана адчыніць семінарыю для белага духавенства - пастанова сабора зацверджана Рымскім папам і ў 1629 г. адчынілася семінарыя ў Менску, аднак яна доўга не праіснавала. Акрамя таго, яшчэ раней, з моладзі якую рыхтавалі ў святары, было вырашана адпраўляць выбраных юнакоў вучыцца ў аломінат Гратса, а з 1607 г. у семінарыю пры Кангрэгацыі вучыліся ў Рыме. Да 1744 г. на вучобу ў Рым накіроўвалі разам студэнтаў з белага і чорнага духавенства. Меліся алюмінаты ў Львове, Перамышлі і Уладзіміры. Згодна з булай папы Бенядыкта XIV ад 5 красавіка 1753 г. быў створаны Віленскі алюмінат з назвай "Commendabissimum studium" для 16 уніяцкіх клірыкаў; 4 месцы пакідаліся для базільянаў. Потым з'явіліся семінарыі ў Сверхані, Лаўрышава і Полацку.

У другой частцы тэксту аўтар пераходзіць да разгляду прычын беднасці духавенства. Ён лічыць, што паправіць сітуацыю можа толькі ўрад - націснуўшы на базільянаў, забраць у іх фондушы і закрыць частку манастыроў, адчыніўшы пры гэтым новую

семінарыю ў Жыровічах. Свой праект Сасноўскі накіраваў архіепіскапу Янкоўскаму, і ў 1825 г. гэты праект патрапіў ва ўладныя сферы Пецярбурга (у 1840 г. святар перадаў свой праект на захаванне сыну архіепіскапа Пляцыду Янкоўскаму, які ў той час быў на пасадзе віца-старшыні Літоўскай кансісторыі, праз яго запіска была надрукавана).

Прызначаны ў 1824 г. міністр народнай асветы Шышкоў рашуча выступіў супраць базільянаў, абвінавачваючы іх падтрымцы нават Нава-сільцава.

Пасля смерці цара Аляксандра I Берасцейскі капітул меў вялікі надзеі на новага цара Мікалая I. Для вырашэння праблем паміж базільянамі і Берасцейскім капітулам у 1826 г. у Жыровічах была склікана так званая "Вялікая кансульта", дамовіцца аднак не ўдалося.

9 кастрычніка 1827 г. выйшаў указ Мікалая I, цар загадаў: "... дапусціць да манаскіх заракаў асоб, знаёмых з славянскай мовай і грэчаскім богаслужэннем і не інакш, як з асяродка грэка-ўніяцкага духавенства, ... заснаваць вучылішча для грэка-ўніяцкай моладзі духоўнага звання...".

Для выканання царскага загаду міністр Шышкоў падрыхтаваў план дзеянняў, які быў зацверджаны царом 28 красавіка 1828 г. План прадугледжваў аб'яднаць чатыры ўніяцкія епархіі ў дзве - Літоўскую і Беларускаю. У склад першай увайшлі былыя Віленская і Берасцейская з 800 цэрквамі з епіскапам у Жыровічах, Віленская кансісторыя скасоўвалася. Прадугледжвалася адкрыццё ўніяцкай акадэміі ў Полацку пад кіраўніцтвам Міхала Баброўскага.

Трэба сказаць, што яшчэ ў 1827 г. па прапанове расійскага ўрада Іосіф Сямашка падрыхтаваў праект ліквідацыі грэка-каталіцкай царквы, 17 студзеня 1828 г. ён прадставіў новы дакумент, у якім прапанаваў канкрэтны план мерапрыемстваў, і яго план быў прыняты ўрадам.

Пасля скасавання Віленскай кансісторыі Сасноўскі яшчэ нейкі час заставаўся ў Вільні ў якасці параха Свята-Мікалаеўскай царквы і члена савета Галоўнай духоўнай семінарыі. Але на пачатку снежня, атрымаўшы чын старшага саборнага протаіерэя і пажыццёвую пенсію ў 150 руб. (царскім указам ад 24 красавіка 1829 г.), ён вярнуўся ў свой Кляшчэльскі прыход. Зрабіў сваю справу і стаў непатрэбным.

На гістарычную арэну выходзілі асобы, гатовыя да ліквідацыі сваёй царквы, але большасць святароў гэтага яшчэ не разумела. У 1830 г. прафесар Баброўскі пісаў Антону Сасноўскаму: "Быў у Жыровічах падчас вакацыі і жадаў даведацца, да чаго вядуць перамены ў нашай епархіі: але цяжка разгадаць чужыя думкі. Шмат таямнічага. Па словах епіскапа Сямашкі, усё робіцца для добра кліру і ўзмацнення уніі і ўсё гэта ўзгоднена з урадам".

Смерць епіскапаў Андрыяна Галаўні і Якуба Мартусевіча, якія стрымлівалі дэструктыўную дзейнасць групы Сямашкі, развязаў імі рукі, тым больш, што вакантныя месцы епіскапаў занялі Васіль Лужынскі і Антон Зубко. У 1833 г. Іосіф Сямашка стаў Літоўскім епархіяльным грэка-каталіцкім епіскапам, застаючыся пры гэтым членам грэка-ўніяцкай калегіі. У гэтай якасці ён зрабіў рашучыя крокі па ўвядзенні ў грэка-каталіцкай царкве праваслаўных традыцый - у цэрквах узводзіліся

іканастасы, набажэнствы пачалі праводзіць па служэбніках маскоўскага друку, з храмаў прыбіраліся арганы. У 1835 г. Іосіф Сямашка быў прызначаны членам адмысловага сакрэтнага камітэта па ўніяцкіх справах. Да 1837 г. пад націскам епіскапа значная колькасць грэка-каталіцкіх святароў пільмова пацвердзіла сваю гатоўнасць далучыцца да праваслаўя. У тым жа годзе грэка-каталіцкая царква была падпарадкавана обер-пракурору Свяцейшага Сінода. У 1838 г. памерлі яшчэ два ўніяцкія архірэй, якія выступалі супраць скасавання сваёй царквы - старшыня грэка-каталіцкай калегіі мітрапаліт Язафат Булгак і епіскап Іосіф Жарскі. 2 сакавіка 1838 г. старшынём калегіі стаў Іосіф Сямашка.

Смерць мітрапаліта Язафата Булгак канчаткова развязаў рукі авантюрыстам. Прафесар Міхал Баброўскі 21 сакавіка 1838 г. з Шарашова пісаў Антону Сасноўскаму: "Ужо апошні час прабіў для уніі. Апошні ў Літве ўніяцкі мітрапаліт Язафат Булгак з-за гарачкі адышоў у вечнасць 23 лютага ў 3 гадзіны дня. Пахаванне адбылося ў сталіцы, у прысутнасці генерал-губернатара князя Даўгарукава, курскага губернатара Мураўёва, сенатара графа Мардвінава, обер-пракурора свяцейшага сінода графа Пратасева і іншых заслужаных асоб. Па наказу Гасудара прах яго ... вікарным епіскапам Полацкім Лужынскім прывезены ў Сергіеўскі манастыр, які знаходзіцца за 20 вёрст на шляху з Пецярбурга ў Пецяргоф. Каля манастыра хаўтуры сустрэлі 2 мітрапаліты і 2 архі-епіскапы са шматлікім праваслаўным святарствам. ... епіскап І. Сямашка прызначаны старшынём у грэка-ўніяцкай духоўнай калегіі, а епіскап Лужынскі засядацелем, яму ж даручана кіраўніцтва Полацкай епархіяй і маёнтакі епархіі. Такім чынам у Полацку ўжо не будзе свайго архіепіскапа і адсюль зразумела, што новы грэка-ўніяцкі мітрапаліт больш не будзе прызначаны. Вікарнаму Літоўскаму епіскапу Зубко манархам абяцана выдаць поўнае епіскапскае аблачэнне. Хутка трэба чакаць царскага маніфеста аб далучэнні ўніяцкай да пануючага ў Расіі веравызнання. Ужо дадзены тры указы а. Панькоўскаму, каб паспяшаў у Пецярбург заняць пасаду засядацеля ўніяцкай калегіі, якая будзе існаваць для выканання плана 1828 г. па рэфармаванні ўніяцкай і пераўтварэнні іх у праваслаўных. Аб згодзе на далучэнне далі падпіскі некаторыя з найбольш значных чыноўнікаў, напрыклад афіцыял Тупальскі два гады таму, а іншыя, напрыклад члены кансісторыі, год таму. Дэкан у жніўні 1837 г. выклікаўся па-адным да епіскапа Сямашкі ці падчас рэвізіі Галубовічам Ценецкага і Берасцейскага дэканатаў: Будзіловіч - Берасцейскі дэкан, Крукоўскі - Камянецкі дэкан, Пацоўскі - Царкоўніцкі парах і яго сын, Высоцкі парах. Тое самае зрабілі і віца-дэкан. Дэканам абяцана ўзнагарода - грошы, іншым протаіерэйства з ганаровым вышчэннем у Жыровіцкім саборы. Ім дадзена сакрэтная інструкцыя рыхтаваць сваіх падначаленых таксама даць падпіскі, і зараз яны гэта робяць. З базільянскага ордэна прызначаны ігуменамі тыя, якія далі падпіскі ... : Марціноўскі ў Супраслі, Вішыньскі ў Жыровічах, Дзюбінскі ў Загор'е, Ардановіч у Барунах (неразборліва). Інспектар духоўных вучылішчаў Желязоўскаму ў Жыровічах і Якульскаму ў Мельцы дадзены гра-

маты на ігуменаў. Вось і канец уніі. Гэтую сумную катастрофу прадказвалі восенню мінулага года землятрусы на Валыні і ў Падоле. Смерць ад халеры, суровай зімы, паўсюдных неўраджай - відавочныя бізуны, паслання Богам за адступніцтва ад веры нашых продкаў. Але барані нас Бог ад чаго-небудзь горшага!".

Сасноўскі разам з іншымі ўплывовымі святарамі не мог ухваліць гэтых сакрэтных мерапрыемстваў. Па яго перакананнях, справа рэлігіі - справа сумлення, яна не можа быць тэмай для абмеркавання. Вырваная праз абяцанні ўзнагарод і падвышэння па службе сакрэтных святарскія падпіскі аб пераходзе ў праваслаўе не ўсхваляліся аўтарытэтнымі духоўнымі асобамі ў царкве, а шарговыя святары якраз і чакалі, як будучы паводзіць сябе аўтарытэтным, усім вядомым святарам, да якіх належаў і Антон Сасноўскі.

Пачаўшы прымушаць святароў даваць сакрэтныя распіскі, Сямашка адразу сутыкнуўся з супрацівам. Пры аб'ездзе ім сваёй Літоўскай епархіі на падпіску згадзіліся толькі некалькі святароў - членаў Жыровіцкага праправаслаўнага гуртка - Тупальскі, Іпаліт Гамаліцкі, Галубовіч, Малішэўскі і Гарбацэвіч. Усе яны займалі добрыя пасады ў кансісторыі і семінарыі, потым да іх далучыўся Васіль Маркевіч. У Беларускай епархіі падпіску далі толькі пяць чалавек. Аднак і тыя, хто даў падпіску, абяцалі далучыцца да праваслаўя з умовай і толькі тады, "калі вярхоўнае грэка-ўніяцкае кіраўніцтва, якому па словах св. пісання трэба падпарадкавацца, ... далучыцца да праваслаўнай царквы, ... але пры тым жадаю застацца без барады і ў адзенні, якое носяць грэка-ўніяцкае святарства" (падпіска засядацеля Літоўскай кансісторыі, магістра Гарбацэвіча).

Сямашка быў у Кляшчэлях 4 ліпеня 1837 г.: "Быў на службе ў Сасноўскага ...", слухаў пеўчых і аглядаў царкву. Протаіерэй А. Сасноўскі жыў у Беластоцкай акрузе, далучанай да Расіі ў 1807 г. на асобных умовах якія павінны былі гарантаваць вернікам, у тым ліку і недачыльнасць грэка-каталіцкай царквы. Таму ён не лічыў сябе абавязаным падпарадкавацца загадам Сямашкі. У 1838 г. святар меў ужо 63 гады і жадаў памерці ўніятам. У сваёй акрузе ён карыстаўся вялікімі аўтарытэтам і меў моцны ўплыў на людзей. Сасноўскі з іншымі святарамі вырашылі дзейнічаць разам з холмскімі ўніяцкімі (знаходзілася ў царстве Польскім), яны адчувалі гістарычную повязь свайго краю з Холмшчынай і Галіцыяй.

Улетку 1838 г. Сямашка другі раз наведаў аўтарытэтнага святара ў Кляшчэлях. У царкве Сасноўскі зрабіў прамову на стараславянскай мове, епіскап жа адказаў некалькімі словамі, на мяшанцы з стараславянскі і рускіх слоў. Сямашка прабыў тут тры дні, але Сасноўскі маўчаў, і епіскап даручыў дэкану ціснуць на яго, а сам выехаў у Гародню.

Пасля гэтага да Сасноўскага па параду прыходзіла каля 50 святароў. На пытанні "што рабіць?" яны атрымлівалі заўжды адзін і той жа адказ: "Кожны павінен дзейнічаць згодна са сваім сумленнем". Хутка а. Антон будзе абвінавачаны ў агітацыі. У вачах уладаў віна Сасноўскага была большай за віну іншых святароў, ён не толькі сам адмаўляўся даць падпіску аб далучэнні да праваслаўнай царквы, але лічыўся яшчэ і падбухторшчыкам.

Надзеі і расчараванні протаіерэя Антона Сасноўскага

25 жніўня 1838 г. Сямашка выклікае ў Жыровічы протаіерэя Кляшчэльскай царквы, каб афіцыйна даведацца пра яго добранадзейнасць: "Да мяне даходзяць весткі, што настаяцель Кляшчэльскай царквы протаіерэй Сасноўскі ўзбуджае некаторых неспрактываваных святароў да непадараванна мясцоваму дабрачыннаму і епархіяльнаму кіраўніцтву. Таму прапаную кансісторыі выклікаць яго, Сасноўскага, у Жыровічы для належных тлумачэнняў па гэтай справе, ... прадставіць мне сваё меркаванне аб добранадзейнасці ці нядобранадзейнасці гэтага протаіерэя. Да майго наступнага распараджэння ... даручыць Кляшчэльскі прыход ў часовае кіраванне святару Пухлаўскай царквы Пятру Малашэўскаму".

Тады Сасноўскі разам з іншымі святарамі піша ліст да імператара, у якім тлумачыць сваю пазіцыю. Аб'яцанкі і пагрозы не дзейнічаюць, наадварот Сасноўскі пачынае заклікаць сваіх парафіян не хадзіць у царкву да святара, які далучыўся да праваслаўя. Сасноўскага пачынаюць абвінавчваць у палітычных злачынствах, што ва ўмовах мікалаеўскай Расіі было надзвычай небяспечна. 27 кастрычніка 1838 г. Сямашка піша обер-пракурору Свяцейшага Сінода графу Пратасаву "аб нядобранадзейных святарах Беларускай вобласці, якія адмаўляюцца па ўнушэнні ... протаіерэя Сасноўскага. ... 14 святароў Беларускай вобласці, якія пісьмова, на пачатку перад дабрачынным, а потым перад кансісторыяй выявілі варожыя пачуцці да ўласнай Грэка-усходняй царквы ... Яны спасылаюцца на пададзенае Гасудару Імператара прашэнне, аспрэчваюць усялякія ўнушэнні і застаюцца непакінутымі ва ўпартасці. ... я адхіліў ад прыходу тых, ... якія ўзбуджалі і кіравалі іншымі ..., а менавіта протаіерэя Сасноўскага, ... абодвух Казымінскіх, святароў Карнінскай царквы, Імішнікі, святара Грынявіцкай царквы, Высякерскага, святара Боцькаўскай царквы, а таксама падаўшых прашэнне ... Гаворскага і Панькоўскага.

... між тым ... павергнуты забароне протаіерэя Сасноўскага да гэтага часу не прыбыў у Жыровічы ... Ён у царкве перад Кляшчэльскімі прыхаджанамі аспрэчваў вучэнне Грэка-расійскай царквы (праваслаўнай - Л.Л.), ён жа, Сасноўскі, унушаў прыхаджанам не хадзіць у царкву да святара, прызначанага на яго месца. Адхілены ад Бярозаўскага прыхода святара Антоні Панькоўскі пры перадачы прыхода прызначанаму на яго месца святару ўнушаў прыхаджанам не дапусціць яго да службы ў царкве.

Прымаючы пад увагу, што гэтыя ўчынкi протаіерэя Сасноўскага і святара Панькоўскага могуць прывесці да інцыдэнтаў сярод Грэкаў-ўніяцкага народа і заахвочваюць да зацягнутасці іншых нядобранадзейных святароў, якія чакаюць ... спрыяльнага вырашэння на справе пададзенага імі прашэння да Гасудары Імператара, пакорна прашу ... каб Сасноўскі і Панькоўскі былі неадкладна высланы мясцовым цывільным начальствам ... у вялікарускай губерні. ... Сасноўскі вядомы сваёй палітычнай нядобранадзейнасцю ў 1812 г."

Праз месяц пасля ліста да цара, не атрымаўшы адказу, святары пішуць аналагічны ліст да шэфэ корпуса жандараў Бекендорфа і праз яго

Саборны протаіерэй Антон Сасноўскі

яшчэ раз звяртаюцца да цара, святары тлумачаць, што не могуць змяніць веру, бо прысягалі каталіцкай царкве. Прашэнне заканчвалася словамі Сасноўскага: "Заклікаю суд божы і манарха, ці справядліва я пакараны майм духоўным начальствам".

Цар адмоўна паставіўся на ліста святароў Беларускай вобласці і загадаў выслать нязгодных. 6 лістапада Сямашка піша ў Кансісторыю: "Пасля таго як ... Яго Імператарскай вялікасці былі пададзены звесткі аб нядобранадзейных учынках былых святароў, Кляшчэльскай царквы протаіерэя Сасноўскага і Бярозаўскай царквы Панькоўскага, Гасудар Імператар 1-га лістапада гэтага года ... загадаў ... гэтых святароў выслать у розныя гарады Кастрамскай губерні пад нагляд мясцовага начальства ...". Такім чынам, адказам на ліст, у якім звярталася ўвага на неабходнасць уладаў выконваць свае ж, нават міжнародныя, аб'яцанні, быў загад цара, у якім ініцыятары ліста названы інтрыганамі, а святары, якія падпісалі ліст, былі пакараны.

15 лістапада 1838 г. Сямашка звяртаецца да Віленскага вайсковага губернатара князя Даўгарукага, каб той зрабіў "унушэнне начальству Беларускай вобласці ... дзеля высылкі нядобранадзейных святароў і ўціхмірвання прыхаджан". Пра арышт бацькі ўспамінаў малодшы сын Антон Сасноўскі: "Я тады быў у 5-тым класе гімназіі. Аднойчы нечакана да майёй кватэры пад'ехала павозка, на якой я пабачыў сваіх бацькоў і ... жаўнера з ружжэем, да якога быў прымкнуты багнет. За імі прыскакаў прыстаў 1-га стану Бельскага навета Магнус. Бацька і маці ўвайшлі ў маю кватэру пад наглядом канвойнага, а прыстаў пайшоў да кіраўніка вобласці генерала Гунаропала. Праз 10 хвілін Гунаропала даслаў на майго бацьку

экіпаж, і бацька разам з Магнусам паехаў да кіраўніка вобласці. Пасля вяртання, бацька сказаў маці і мне, што ён будзе жыць у Беластоку пад хатнім арыштам ...".

Пасля таго як протаіерэя Антона Сасноўскага ў лістападзе 1838 г. пад канвоем прывезлі ў Беласток, прайшло некалькі месяцаў, пакуль епархіяльнае начальства непасрэдна не распарадзілася выслать яго паслушнікам у Кастрамскі манастыр. Стары Сасноўскі пакутаваў на астму, хвароба знясілівала яго, і таму ўпарты святар дабіўся медыцынскага агляду. Доктар падпісаў пастанову пра немагчымасць ехаць у далёкі шлях, пакуль ён не паздаравее, і генерал Ганарапула сваёй воляй пакінуў протаіерэя ў Беластоку. Святар звярнуўся і да обер-пракурора Сінода.

Тым не менш, Сасноўскі пачаў збірацца ў далёкі шлях. Ён напісаў ліст да генерала Ганарапула з падзякай і тастамантам - протаіерэя патлумачыў генералу, што з-за стану здароўя, старасці, "духоўнага ўціску", далёкасці шляху і змены клімату, ён не спадзяецца вярнуцца на радзіму. "Жонку і дзяцей я пакідаю ў беднасці. Мой бацька не меў ні братоў, ні сясер, і я ў свайго бацькі адзіны сын. Няма блізкіх родных не толькі ў мяне, але і ў жонкі, якая родам з Валыні, пакідаю ўсіх сіротамі. Мая і іх надзея на аднаго Бога ўсёмагутнага і на ваша чалавекалюбнае сэрца". Тым часам цар асабіста загадаў "пакінуць Сасноўскага па-ранейшаму на месцы".

10 сакавіка 1839 г. Сямашка паведаміў графу Пратасаву, што сярод іншых падпіску пра далучэнне да праваслаўнай царквы даў і "старшы саборны протаіерэй Антоній Сасноўскі". Зразумела, што стары святар менавіта таму і не быў асланы ў Кастраму. Звяртае ўвагу, што першы раз за доўгі час Сямашка ў дакуменце назваў поўны святарскі чын Сасноўскага.

Сын, Антон Антонавіч Сасноўскі ўспамінаў: "Мой бацька вярнуўся ў Кляшчэлі 28 чэрвеня 1839 г. і пасяліўся ва ўласным доме ў садзе, але без усялякіх сродкаў, бо духоўнае кіраўніцтва палічыла загад цара "па-ранейшаму", як адхіленне ад парафіі з дазволам жыць у Кляшчэлях". У царкве замест Сасноўскага быў устаўлены святар Лапушынскі. Ён меў поўную падтрымку праваслаўнай іерархіі - яму было дазволена кіраваць, не звяртаючы ўвагу нават на дабрачыннага Кастышэвіча.

Бельскі віца-дабрачынны Лапушынскі служыў у багатым Кляшчэльскім прыходзе і хацеў саслаць старога святара ў свой былы бедны прыход горада Нарва. Маючы ўсе паўнамоцтвы ад духоўных уладаў, ён рабіў усё, каб адпомсціць хвораму старою і не даць яму жыць спакойна.

3 жніўня 1839 г. Лапушынскі даслаў данос у кансісторыю, у якім паведамаў, што Сасноўскі пасля прыезду з Беластока, будучы абсалютна здаровым, яшчэ ні разу не быў на царкоўнай службе, а яго сям'я наведвае касцёл. Кансісторыя запатрабавала ад старога святара тлумачэнняў. 27 жніўня а. Антон адказаў, што ён усё яшчэ хворы, а новы святар бачыў яго толькі здалёк і таму не мог ведаць стан яго здароўя. Пра царкву: "Прыходзіць у царкву, дзе я 38 гадоў быў парахам, мне цяжка: дастаткова, каб убачыўшы святара заплакала нейкая жанчына, і са мной здарыцца прыпадок. Але можна быць і яшчэ больш дрэнна - у майёй прысутнасці народ можа выказаць абурэнне супраць новага віца-дабрачыннага, і тады мяне абвінаваціць у падбухторванні да бунту. Таму я не лічу магчымым наведваць не толькі царкву, але і вернікаў у мястэчку і вёсках. Я толькі два разы выходзіў з дому: у першы раз 15 хвілін быў у станавага прыстава, каб напісаць скаргу на службу віца-дабрачыннага, які набіў маю служанку, а другі раз у паштоваю кантору, але гэтак, каб унікнуць лёсу майёй служанкі. ... Па прыватных чутках мне вядома, што віца-дабрачынны кантактуе са спраўнікам з г. Бельска і рыхтуе новыя абвінавчванні. Я навінен выправіць яшчэ адну памылку віца-дабрачыннага: ў ліпені я спяваўся ў вікарнага святара Яна Дзем'яновіча і потым служыў літургію ў царкве св. Георгія. Дзем'яновіч пацвердзіў гэта.

Несправядлівы так сама паклёп віца-дабрачыннага на маю сям'ю, якая зараз складаецца з майёй жонкі і дачкі Веранікі. Яны бывалі ў царкве і на споведзі на Вялікдзень. Дачка Вераніка, праўда, калі-некалі бывае ў касцёле, бо лічыць, што маліцца можна і ў касцёле. Верагодна, так жа маркуюць жонка і дачка віца-дабрачыннага, бо яны таксама наведваюць касцёл".

Кансісторыя запыталася ў Бельскага дабрачыннага Кастышэвіча і Беларускага дабрачыннага Маркевіча, ці не будзе спакусы святарству ад таго, што Сасноўскі застаецца ў Кляшчэлях? Кастышэвіч даў станоўчы для старога святара адказ, а Маркевіч ў сваім лісце паказаў, што Сасноўскі, карыстаецца вялікай пашанай і ўплыва сядод духавенства, і таму яго не гавідаць у Кляшчэлях. Справа ўсё ж закончылася тым, што стары святар адмовіўся пераязджаць, і яго пакінулі ў родным мястэчку.

9 красавіка 1840 г. Сямашка памілаваў зломленага старога, вярнуўшы яму яго ж Кляшчэльскі прыход: "Саборны протаіерэй Сасноўскі ўжо выказаў раскаянне ў непрыстойных яго сану дзеяннях, быў аднаведна пакараны і дастаткова засведчыў начальству сваю добранадзейнасць".

Справа была зроблена, і можна было пачынаць ствараць міф пра "добрахотнае далучэнне" грэка-каталіцкай царквы. 29 траўня 1841 г. Сямашка хадайнічае перад обер-пракурорам Пратасавым аб узнагароджанні трыццаці "духоўных саноўнікаў" бронзавым медалём у "паміць уз'яднання уніятаў з праваслаўнай царквой". Сярод узнагароджаных - саборны протаіерэй Антон Сасноўскі і саборны протаіерэй Міхал Баброўскі. Праз год гэтыя святары былі ўзнагароджаны аksamітнымі фіялетавымі камілаўкамі.

У 1847 г. а. Антон адаслаў у Пецярбург свае этнаграфічныя зборы, якія ён збіраў усё жыццё.

Маючы 77 гадоў, святар вырашыў выкараніць п'янства, якое да таго часу ўзмацнілася сярод прыхаджан. У шынках гарэлку пачалі прадаваць ў крэдыт, і многія з прыхаджан трапілі ў сапраўдную кабалу да шынкароў. Галоўным утрымальнікам шынкаў у той мясцовасці быў былы гарадскі галава Фама Санкевіч. Судовыя цяжбы падарвалі здароўе Антона Сасноўскага, і 3 сакавіка 1852 года ён памёр на руках свайго малодшага сына Антона, які быў гарадскім галавой і сярэдняга сына Канстанціна, камісара Гарадзенскага вайсковага шпітала. Антон Сасноўскі пахаваны на Кляшчэльскіх могілках каля яго мёршай на некалькі гадоў раней яго жонкі.

6 красавіка 1852 г. Сямашка загадаў Драгічынскаму дабрачыннаму Бараноўскаму разам са святаром Кляшчэльскай царквы Ануфрыем Гагалеўскім пільна перагледзець паперы і кнігі пераўрада, аплатаць і захаўваць іх да яго распараджэння, а таксама зрабіць спіс усіх дакументаў Сасноўскага і пераслаць яму.

У 1860 г. улады зноў мелі праблемы з Кляшчэльскімі прыхаджанамі - былымі ўніятамі, якія карыстаючыся блізкай мяжой "наведвалі касцёлы" (а, верагодна, усё ж уніяцкія царквы) ў Царстве Польскім. Паведамлялася пра 8 вернікаў "спакушаных" у рыма-каталіцтва ў сакавіку 1860 г. Ужо ў красавіку 1860 г. Сямашка даведаўся пра 292 "спакушаных" прыхаджан Кляшчэльскай царквы. У верасні святара Ануфрыя Гагалеўскага з Кляшчэльскай парафіі пераводзяць у другую царкву, новаму святару прадлісана, каб ён "стараўся вярнуць на верны шлях памыліўшыся ... Кляшчэльскіх прыхаджан". Тады ж у лісце да Віленскага вайсковага губернатара Назімава, Сямашка паведамаў, што галоўныя завадатары "спакушэння" адпраўлены ў манастыры: "Калі ўгаворанні не дадуць вынікаў, тады спадзяюся, што ваша высокаправахадзіцельства загадае ... наступіць згодна з законам, а. 295 тома XV Зводу Законаў ...".

На малюнку: протаіерэй Антон Сасноўскі. Партрэт намаляваны ў 1826 г. трэцім сынам протаіерэя Панкратам - таленавітым мастаком, які вывучаў жывапіс у Віленскім універсітэце. Сасноўскі намаляваны ў адзенні ўніяцкага грэка-каталіцкага каноніка з двума крыжамі на шыі.

"Такі вядомы і такі прасты..."

26 лістапада адзначалася 90 год з дня нараджэння Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча - цікавага і самабытнага беларускага пісьменніка, які змог стварыць высака-якасную гістарычную прозу. Ён аўтар вершаў і паэм, апавяданняў і аповесцей, раманаў і п'ес, эсэ і літаратурных артыкулаў, публіцыстыкі і нарысаў. Патрыятызм, романтичнае светаўспрыманне, вольны палёт фантазіі, адчуванне глыбіні, шырыні і багацця народнага жыцця сталі вызначальнымі рысамі яго творчасці.

З нагоды 90-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча ў рэжыме відэаканферэнцыі адбыўся круглы стол "Быў. Ёсць. Буду" ў рамках штогадовых караткевічаўскіх чытанняў. Арганізатарамі круглага стала выступілі Цэнтр беларускай мовы і літаратуры інстытута філалогіі Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі, інстытут мовазнаўства імя А. Патэбні Нацыянальнай акадэміі навук Украіны і пасольства Рэспублікі Беларусь ва Украіне. У навуковай канферэнцыі ўдзельнічалі больш за трыццаць прадстаўнікоў Беларусі, Украіны і Польшчы, студэнты-беларусісты інстытута філалогіі Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі. Сярод удзельнікаў відэаканферэнцыі быў і навуковы супрацоўнік Лідскага гістарычна-мастацкага музея Алесь Хітрун. У анлайн-эфіры Алесь часткова зачытаў матэрыял, падрыхтаваны да круглага стала. Поўнаасцю гэты матэрыял будзе змешчаны ў зборніку караткевічаўскіх чытанняў за 2020 год. Асобнымі вытрымкамі са сваёй даследчай працы Алесь Хітрун падзяліўся ў нашым інтэрв'ю.

- Алесь, у тваім матэрыяле для навуковай канферэнцыі адзначаецца, што Караткевіч прыязджаў у Ліду. Калі і пры якіх абставінах гэта было?

- Уладзімір Караткевіч прыязджаў у Ліду 9 лютага 1964 года. Сустрэча з ім, а таксама з некаторымі іншымі беларускімі пісьменнікамі адбылася ў рэдакцыі лідскай раённай газеты "Сцяг працы" *, якая размяшчалася па вуліцы Кірава, 24. Праз дзень пасля той сустрэчы ў газеце была змешчана нататка "У літаратурным аб'яднанні". У ёй гаварылася, што ў нядзелю ў рэдакцыі газеты "Сцяг працы" сабраліся маладыя літаратары Лідчыны на сход раённага літаб'яднання. У госці да мясцовых аўтараў прыйшлі беларускія творцы Янка Брыль, Уладзімір Караткевіч, Рыгор Барадулін, а таксама журналіст, супрацоўнік "Сельской

газеты" Якаў Міско. На жаль, падрабязна пра тое, што гаварыў Караткевіч падчас сустрэчы з маладымі лідскімі аўтарамі, у той невялікай нататцы не сказана. Але пацвярджаецца сам факт, што пісьменнік прыязджаў у Ліду.

- Табою сабраны ўспаміны лідскіх паэтаў аб сустрэчах з Уладзімірам Караткевічам. Раскажы падрабязней, хто з паэтаў Лідчыны меў існаваць з ім сустрэца і як гэта адбылася.

- Аб сустрэчах з Уладзімірам Караткевічам згадваў Уладзімір Васько, Міхась Мельнік, Васіль Варошка, Віктар Бачароў. Так, Уладзімір Васько ў пачатку 60-х гадоў вучыўся ў Гарадзенскім педінстытуце. Ён успамінае, што ў той дзень, калі прыехалі беларускія пісьменнікі, студэнты з усіх факультэтаў і выкладчыкі сабраліся ў актавай зале. Уладзімір Караткевіч чытаў штосьці з прозы. Запрошаныя творцы з задавальненнем адказвалі на пытанні студэнтаў. Калі пісьменнікі спусціліся са сцэны, студэнты (у асноўным дзяўчаты) гістарычна-філалагічнага факультэта атачылі іх і не хацелі адпусціць, задавалі пытанні, цікавіліся іх жыццём, творчасцю. Пытанні задавалі ў асноўным Уладзіміру Караткевічу. На той імпрэзе прысутнічаў і Уладзімір Васько, але пытанняў Караткевічу не задаваў.

Міхась Мельнік у час працы ў Красноўскай сярэдняй школе паралельна з настаўніцкай дзейнасцю кіраваў літаратурным гуртком "Крынічка". Дзесяці ў сярэдзіне 70-х гадоў у школу прыйшло запрашэнне на літаратурную вечарыну. Сустрэча была арганізавана ў Старым замку ў Гародні. З лідскіх паэтаў тады, акрамя Міхася Мельніка, на ёй прысутнічалі Віктар Бачароў, Леанід Віннік, а таксама навучэнка Красноўскай школы Валянціна Шылкоўская (яе вершы неаднаразова друкаваліся ў раённай газеце "Уперад"). Акрамя Уладзіміра Караткевіча, з вядомых пісьменнікаў на мерапрыемстве былі Васіль Быкаў, Аляксей Карпюк, Данута Бічэль-Загнетава.

У "Гродзенскай праўдзе" за 22 сакавіка 1977 года быў змешчаны матэрыял "На смену молодость идет..." з фотаздымкам, на якім Уладзімір Караткевіч засняты сярод пачынаючых паэтаў і празаікаў Гарадзенскай вобласці. Сярод пачынаючых паэтаў на здымку - і малады лідскі паэт Васіль Варошка. Яго тады ад рэдакцыі газеты "Уперад" запрасілі прыняць

удзел у семінары маладых паэтаў і празаікаў Гарадзеншчыны. У тым семінары ўдзельнічалі і лідскія паэты Уладзімір Васько, Пётр Макарэвіч, Міхась Мельнік, Віктар Бачароў, Леанід Віннік. Сустрэча адбылася ў Гарадзенскім абкаме камсамолу. Пасля семінара паэты сабраліся ў фая, і фотакарэспандэнт "Гродзенскай праўды" прапанаваў сфатаграфавана на памяць разам з Уладзімірам Караткевічам. Усе прысутныя, сярод якіх быў і Васіль Варошка, акружылі пісьменніка.

Віктар Бачароў аб сустрэчы з Караткевічам згадвае ў празаічным творы "Фотаздымак, што застаўся толькі ў памяці", змешчаным у літаратурна-мастацкім часопісе "Ад лідскіх муроў" за 2001 год. Ён апісвае, верагодна, той самы семінар маладых паэтаў і празаікаў Гарадзеншчыны, хаця пазначае, што сустрэча адбылася ўжо ў 80-я гады. "Да нас прыехаў Уладзімір Караткевіч, - пісаў Віктар Бачароў. - Такі вядомы і, як казалася, такі прасты чалавек з намі ў зале. І разам з яго прыходам зала напаяняецца жыццярэдасным смехам, бадзёрымі жартамі. Яго ўсмішка дорыцца адразу ўсім прысутным. Ён абуджае да сябе ўсеагульную прыхільнасць, гіпнатызуе сваёй энергіяй, прыцягвае ўвагу. Пасля выступлення Уладзімір Караткевіч запрашае ўсіх, хто будзе ў Менску, заходзіць у госці. Я карыстаюся момантам і прашу адрас пісьменніка. І ён размашыста чыркае яго ў мой нататнік... Караткевіч раскінуў свае рукі і, як штосьці дарагое, што сімвалізуе

жыццё, абняў нашых дзяўчат, пазіруючы фатографу "Гродзенскай праўды". Побач з дзяўчатамі стаяў і я, радуючыся, што "засвяціўся" з самім Караткевічам".

- Не абыйшоў ты ўвагай і ўдзел лідзяніна ў здымках мастацкага фільма на рамане Караткевіча...

- Вядома, што па рамане Уладзіміра Караткевіча "Хрыстос прыямліўся ў Гародні" ў 1967 годзе была знята аднайменная кінастужка, якая мае прамое дачыненне да жыхара Ліды Мікалая Анісімавіча Удовіка. У гэтай трагікамедыі,

Мікалай Удовік здымаўся разам са знакамітымі савецкімі артыстамі. Фатаграфіі з месца здымак дагэтуль захоўваюцца ў яго сямейным альбоме. А трапіў ён на здымкі фільма наступным чынам. У той год Мікалай Анісімавіч разам з жонкай адпачываў у Ялце, у санаторыі Міністэрства абароны. Туды прыехалі прадстаўнікі "Беларусь-фільма" і адабралі некалькіх чалавек для здымак у кінакарціне, у тым ліку Мікалая Удовіка. Чатыры дні разам з іншымі актёрамі масоўкі ён удзельнічаў у стварэнні эпизодаў для фільма.

- У верасні гэтага года, адзначае ў канцы нашай гутаркі Алесь Хітрун, - я ўдзельнічаў у экскурсіі па вуліцах Менска. Гідам быў мой даўні знаёмы і калега Павел Каралёў. У ходзе экскурсіі мы ўбачылі дом на вуліцы Чарнышэўскага, 7, дзе жыў Уладзімір Караткевіч. Менавіта ў гэтым доме, у сваёй халасцяцкай аднапакаёўцы на пятым паверсе, у 1965 годзе Караткевіч пэўны час трымаў...

мядзведзяня Тупу, мы ў яго ў ванне, абціраў ручніком, як дзіця, а потым ранютка, каб не пужаць людзей, выводзіў мядзведзяня на павадку на здымкі савецка-чэхаславацкага мастацкага фільма "Пушчык едзе ў Прагу" (Тупу ў фільме звалі Пушчыкам). Пра гэтага ручнога звярка пісьменнік планаваў напісаць твор, але далейшы лёс Тупы склаўся трагічна, і Караткевіч цяжка пераносіў боль ад той трагедыі. Такі вось незвычайны факт з біяграфіі пісьменніка, які любіў і людзей, і

якую кінакрытыкі называюць энцыклапедыяй народнага жыцця Беларусі XVI стагоддзя,

жывёл.

Гутарыў
Аляксей КРУПОВІЧ.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алесь Аўласевіч, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>

<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbn-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

* Пэўны час у Лідзе былі дзве газеты: гарадская "Уперад" і раённая "Сцяг працы".